

uden frem og tilbage – alt efter behov – mellem helt forskellige Marx-tolkninger, hvis indbyrdes forhold han end ikke gør rede for. Igen er fremstillingen præget af hastværk og overfladiskhed.

Forstå mig ret: Poulsen må skam fortolke Durkheim og Marx, eller hvem det nu måtte være, som han vil, men han må, *som alle andre forskere*, argumentere for sin sag og fremlægge den fornødne dokumentation. Som det fremstår i disputatsen, fremfører Poulsen blot med stor selvfølelse og skråsikkerhed nogle postulater, *uden* nærmere argumentation og med en skandaløst utilstrækkelig dokumentation. Det er *den* ”fortolkningsstrategi”, jeg opponerede imod. Det kan ikke passe, at vi over for studenterne indskærper metodebevidsthed og videnskabelig omhyggelighed, vigtigheden af dokumentation, argumentation og bevisførelse, for så at droppe disse kriterier, når det gælder en disputats. Poulsen må virkelig finde sig i, at man bedømmer hans afhandling ud fra gængse faglige kriterier. Men det synes han tydeligvis selv, han skal være fritaget for. Det er, som om han her har forventet, som en selvfølge, en positiv særbehandling.

Litteratur

Durkheim, Emile (1893/1964). *The Division of Labor in Society*, New York: The Free Press.
Poulsen, Jørgen (2005). ”Den generelle teori om solidaritet med hug og parade”, *Politica*, 37. årgang, nr. 3, pp. 341-354.

Gorm Harste

Hvad er arbejdsdelingens, solidaritetens og videnskabens regler *sui generis* – en replik til Jørgen Poulsen

I videnskabelige debatter bliver det vanskeligt at fastholde sagen, hvis man indfører en såkaldt ad hominen argumentation og populært sagt går efter manden i stedet for bolden. Imidlertid er der også videnskabelige skrifter, der gennemfører en form for ”omvendt ad hominen” og forveksler forskningsprocessen, derunder forskerens habitus og troværdighed selv med et videnskabeligt resultat og dets gyldighed. Dermed lider den intersubjektive overførbarhed skade. Her skal der spilles bold.

En væsentlig del af Jørgen Poulsens afhandling *The General Theory of Solidarity* drejer sig om Émile Durkheims berømte teori om solidaritet: ”Durkheim’s theory is worth criticizing because, in spite of serious errors, he has outlined the path to follow in the general study of solidarity” (Poulsen, 2003: 122-123). Durkheim-udlægningen er altså vigtig, måske afgørende. Man må altså fastholde et kriterium om, at Poulsens udlægning af Durkheim må kunne stå for den prøve, det er at konfrontere udlægningen med den internationale Durkheim-forskning herunder også med Durkheims egne skrifter, med detaljer heri og sammenhængen i teorien. På den baggrund har Curt Sørensen og jeg betvivlet Poulsens udlægning (Sørensen, 2005; Harste, 2005). Lidt groft kan man sige, at CS følger

en type Durkheim-tolkninger, der har været toneangivende i en lang periode (blandt andre Aron, Parsons, Nisbet), og jeg en række andre (blandt andre Watts Miller, Stedman Jones, Guneriusen), mens vi begge deler synspunkt på en række fremstillinger (Lukes, Giddens, Østerberg, Habermas, Luhmann, Münch, Turner). Dertil følger selvfølgelig et bredt udsnit af Durkheims skrifter. Poulsens anvendelse af såvel primær- som sekundærttekster synes meget rudimentær. Jeg har tre indvendinger. De to første er nært forbundne.

1. Poulsen hævder, at "important mistakes follows from the attempt to use the concept of personal friendship as a guide to the study of solidarity in a society" (2003: 124). I Poulsens og Sørensens debat om betydningen af Aristoteles' venskabsbegreb for Durkheim har Sørensen givetvis ret i at henvise til, at Poulsen synes at vende Durkheims argument om. Poulsen citerer selv Durkheim for at påpege, at "the division of labour[s] (...) true function is to create between two or more people a feeling of solidarity" (Poulsen, 2005: 350). Henvisningen til ordet "create" er her endog meget sigende.¹ Det, der uden tvivl er Durkheims ærinde her, er at lægge distance til neo-aristotelismen, der af og til tolkes som en forløber for kommunitære tilgange.² Og selv om man måske skal passe på med at overfortolke et enkelt ord og det afsnit, det indgår i, mener jeg, at Sørensen har ret langt hen ad vejen. Durkheims hele hensigt med bogen er lige netop *ikke* som Tönnies at koble tilbage til neo-aristoteliske fortolkninger, herunder middelalderlige typer af korpustlære, men at pege på, at arbejdsdelingen fører til en ny "social og moralsk orden moral *sui generis*" (Durkheim, 2000a: 84; Stedman Jones, 2001: 23ff., 196ff.; Watts Miller, 1996: 74). *Sui generis*-begrebet gentager han overordentlig ofte og i mange værker. Det skaber et stort problem for Poulsen, i det omfang han vil udlede sociale sammenhænge fra en beskrivelse af en eller anden form for naturbunden orden eller fra blotte venskabsrelationer. Durkheims pointe er netop, at der i en meget radikal form optræder noget nyt med skabelsen af samfund, herunder også med de brud, der optræder i civilisationshistorien.

2. Pointen er ikke blot, at vi når frem til en ny kontraktlig form *sui generis*, hvor tavlen viskes ren, og oprindelse, genese, biologiske og venskabelige rødder og lignende kan glemmes til fordel for en ny orden, som vi så (evt. politisk) bestemmer fra ny. Pointen er dertil, at denne nye autonomi, som en social og politisk orden opnår, strider mod den antagelse om metodologisk individualisme, som Poulsen går ud fra. Nye kontrakter rummer nemlig ifølge Durkheim underliggende kontraktuelle regler af en kollektiv karakter (bog 1, kap. VII; Watts Miller, 1996: 91). I sit forfatterskab bevæger Durkheim sig fra at analysere en underliggende "kollektiv bevidsthed" til at analysere "kollektive repræsentationer" af sproglig og kommunikativ art.

Intet har været så grundigt logisk belyst som netop sprogbrugens karakter, hvor sprogbrugens implicitte regler er kollektive og er et emergent resultat af evolution. Noam Chomsky har ganske vist forsøgt sig med hypotesen om, at disse underliggende regler er medfødte og individuelle med en omfattende debat til følge, ikke fordi det medfødte var interessant, men fordi det underliggende var det. Den sene Wittgenstein, den sene Kant og Durkheim foregreb alle denne teori om implicitte regler.

Desværre bliver man virkelig i tvivl om, hvorvidt Poulsen overhovedet har sat sig ind i, hvad Durkheims forskningsprojekt går ud på, når han skriver, at "[t]he organic conception of solidarity corresponded well to the medieval feudal society. Civil society requires a more abstract conception of solidarity" (Poulsen, 2003: 144). Den første sætning heri vender jeg tilbage til under punkt 3. Mærkværdigvis anfører Poulsen Kants regelbegreb til støtte for, at en anden type "solidarity by rules" og mere abstrakte regler (end dem kantianeren Durkheim brugte i analysen af organisk solidaritet) skal til for at fortolke et moderne "civil society". Man undres.

Durkheims og Kants pointe er, at vi kender resultatet af det evolutionære forløb fra naturhistorie til civilisations- og kulturhistorie, nemlig at vi står i et arbejdsdelt samfund med en arbejdsdelt videnskab, som rummer sin egen logik *sui generis*. *A priori* kan man altså ikke videnskabeligt komme frem til, at naturen må være indrettet således, at videnskab ikke er mulig, og formodentlig også, at videnskab ikke kan differentieres fra politik. Underliggende fælles regler for kollektive forestillinger og kommunikation må altså være opstået, og vi kan derfor fremsætte og afprøve hypoteser om evolutionslogikken heri (herunder om udviklinger i den menneskelige natur, hjerner, kroppe osv.). Durkheim anvender argumentets form i (2000: 85): "Der kan uden tvivl aldrig være nogen solidaritet mellem de andre og os, medmindre forestillingen om de andre forener sig med forestillingen om os selv", dvs. at oprindelsen skal være i overensstemmelse med det udgangspunkt, vi har i forestillingen om os selv. Det princip gør Durkheim endda til sin mildest talt berømte undersøgelsesmetode.³

3. Med Poulsens skel mellem mekanisk, organisk, formel og liberal solidaritet gør han Durkheims begreb om organisk solidaritet til enten et for bredt begreb, der dækker både nutidens og middelalderens arbejdsdeling (og hvorfor ikke antikkens?) eller tilsyneladende snarere et for snævert, der ikke på kantiansk vis falder i tråd med Johns Rawls' liberale teori om koordination og Kooperation, der behandles i Poulsens afhandling kapitel 6. Durkheims meget klare analyse peger imidlertid på, at individer har ret til en autonom viljesdannelse, hvis regler måske nok kan være transcendentalfilosofisk bestemte og således udtrykker en frihed, men ikke kan være fastlagt i nogen korporal form for religiøs og politisk henseende: Ingen biskop kan sige, hvilke bestemmelser et individs vilje skal følge; et brud der historisk og sociologisk set slår igennem omkring sidste halvdel af 1700-tallet i Europa.

Middelalderens korporale lære om arbejdsdeling og mekanisk solidaritet var af en helt anden art end den organiske solidaritet, hvilket man vil vide, hvis man sætter sig ind i emnet. Delene i arbejdsdelingen var med-lemmer i et korpus og fik deres identitet og funktion som parter i helheden. De kunne ikke selv bestemme deres position i den faktisk uhyre differende standsdeling, som lå til grund for arbejdsdelingen. Delenes identitet var et emne for kollektive forhandlinger og afgørelser, som burde man befinde sig i et gennemintegreret mekanisk solidarisk samfund, hvor enhver kendte sin position i standen (arbejdsdelingen gik jo mellem stænderne, herunder den korporative fininddeling af stænderne). I modsætning til det moderne samfunds organiske solidaritet, hvor individer netop selv

idealt set kan bestemme deres individualitet og personlighed, job-, speciale-, parti- og kærestevalg (Durkheim, 2000: 140-141). Middelalderens arbejdsdeling var derfor ufri, hvad enhver med kendskab til middelalderens institutioner vil vide (Berman, 1983: 390-394).⁴

Durkheims historieteoretiske pointe er altså, at den mekaniske solidaritet anvendes til endnu at legitimere og regulere de middelalderlige retsforestillinger (Kantorowicz, 1957). Mens den moderne retsforståelse med magtdeling, demokrati, storbyer, kapitalisme osv. kun kan legitimeres af de moralforestillinger, der knytter sig til en organisk solidaritet. Marsilio af Paduas analyse i *Defensor Pacis* (1324) er utvivlsomt en overgangsfigur, hvis argumentation holder helt frem til Montesquieus (i 1748), idet begge markerer, at en differentiering af helheden i funktionelle dele kan anvendes som legitimationsfigur, mens Montesquieu dog mere ser på, at en sådan differentiering også empirisk har noget for sig. Korpuslæren står dog stærkt helt frem til Rousseaus *Du contrat social*. Ud over disputatsen *Om den sociale arbejdsdeling* fra 1893 skrev Durkheim to andre afhandlinger som led i disputatsen samt et kapitel om moralfilosofi, som er udeladt i 2. udgaven af disputatsen. De to andre afhandlinger handlede om Montesquieu og Rousseau, hvor man kan læse videre om de her ting (Durkheim, 1953).

Durkheims projekt er altså at analysere samfundsudviklingen retrospektivt (man kunne også sige som efterrationalisering). På den måde er han i bund og grund knyttet til et historiefilosofisk perspektiv, der omsættes til samfundsvidenskab (Durkheim, 1924: 78ff.). Dvs. at vi måske kan analysere, hvilke antagelser vi gør os om menneskers natur og herunder venskabets basale former (samfundet som kononia) ud fra, at vi senere ved, at vi kan gøre os metodiske anstrengelser og i øvrigt er frit stillede til at forsvare og forkaste hypoteser. Dette forudsætter, at vi *a priori* syntetisk (dvs. også empirisk) ved, at samfundet har kunnet rumme nogle markante differentieringer. Den historiefilosofiske rekonstruktion af metodisk udforskning af samfundsvidenskabelige emner ser vi også hos Simmel og Weber i Durkheims samtid.

På den baggrund kunne Poulsens projekt – så vidt jeg kan se – læses ud fra Kants naturteleologi, som Durkheim også arbejder ud fra: Altså, vi ved *a priori*, at naturen må være indrettet således, at solidaritet, venskaber, kærlighed, moralsk fornuft, viljesdannelse og kategoriske imperativer og ikke mindst: fri forskning i alle disse ting, alt sammen må kunne opstå (Harste, 2005).

I stedet for debatter om, hvad Poulsen kunne have ment og måske mente, kunne han have redegjort fyldigere for, hvorledes han udlægger Durkheim i sammenligning med den omfattende Durkheim-forskning, så vi ikke skal sidde og undre os under læsningen af Poulsens afhandling og gætte os frem til, hvad Poulsen måske har ment.

Noter

1. Fransk: "et sa véritable fonction est de *créer* entre deux ou plusieurs personnes un sentiment de solidarité" idet "sa" henviser til "la division du travail", (Durkheim,

1930: 19, min kursivering); vores danske oversættelse lyder: "[arbejdsdelingens] virkelige funktion er *at skabe* en følelse af solidaritet" (Durkheim, 2000: 81); netop før siges der, "denne arbejdsdeling bestemmer ("détermine") disse venskabelige relationer". For en moralfilosofisk kantianer som Durkheim er ordet "bestemme" et overordentligt stærkt og præcist begreb, som Durkheim aldrig bruger i flæng, hvilket min (kantianske) læsning af Durkheim normalt understreger stærkere end Curt Sørensens vistnok mere kommunitære læsning af Durkheim. Jeg mener således, at Curt Sørensens argument er stærkere, end Sørensen normalt vil anerkende!

2. I sin anmeldelse af Lutoslawskis bog om Aristoteles (Durkheim, 1889: 157-160) kan man se nuancerne i Durkheims udlægning.
3. Jf. (Durkheim, 2000a: 87) om ret og moral som "ydre" og "indre kendsgerninger", et skel der hentes fra Kants retslære (Kant, 1798: 337), (jf. Stedman Jones (2001) om forbindelsen mellem Kant og Durkheim via Renouvier, der var Durkheims filosofilærer (Renouvier, 1869: 53-118)), jf. (Durkheim, 2000b), der netop handler om regler i metoden og regler i metodens genstandsområde og, som vist i denne bogs kapitel 3, forbindelsen herimellem. Jf. yderligere mine to forord til disse to bøger af Durkheim.
4. I sit velargumenterede autoritative værk skriver Harold Berman således om middelalderret og bylavenes "kommunitære karakter": "The individual had no legal existence except as a member of one or more subcommunities within the whole" (Berman, 1983: 394).

Litteratur

- Berman, Harold (1983). *Law and Revolution. The Formation of the Western Legal Tradition*, Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Durkheim, Émile (1889/1975). "La constitution selon Platon, Aristote, Machiavel", pp. 157-160 in Émile Durkheim, *Textes T. 3*, Paris: Puf.
- Durkheim, Émile (1924). *Sociologie et philosophie*, Paris: Puf.
- Durkheim, Émile (1930/1893). *De la division du travail*, Paris: Puf.
- Durkheim, Émile (1953). *Montesquieu et Rousseau précurseurs de la sociologie*, Paris: Marcel Rivière.
- Durkheim, Émile (2000). *Om den sociale arbejdsdeling*, København: Hans Reitzels Forlag.
- Durkheim, Émile (2000b). *Den sociologiske metodes regler*, København: Hans Reitzels Forlag.
- Harste, Gorm (2005). "Opposition ex auditorio", *Politica*, 37. årgang, nr. 2, pp. 218-226.
- Kant, Immanuel (1798/1977). *Die Metaphysik der Sitten, Werkausgabe Band VIII*, Frankfurt: Suhrkamp.
- Kantorowicz, Ernst (1957). *The King's Two Bodies*, Princeton: Princeton University Press.
- Poulsen, Jørgen J. (2003). *The General Theory of Solidarity – An Essay on the First Principles of Political Behavior*, Århus: Institut for Statskundskab, Aarhus Universitet.
- Poulsen, Jørgen J. (2005). "Den generelle teori om solidaritet med hug og parade", *Politica*, 37. årgang, nr. 3, pp. 341-354.
- Renouvier, Charles (1869). *Science de la Morale T.1-2*, Paris: Alcan.
- Stedman Jones, Susan (2001). *Durkheim Reconsidered*, Cambridge: Polity Press.
- Watts Miller, W. (1996). *Durkheim, Morals and Modernity*, London: UCL Press.
- Sørensen, Curt (2005). "Opposition ex auditorio", *Politica* 37. årgang, nr. 2, pp. 208-217.